

Turizam na hrvatskim i njemačkim otocima

Tolj, Andro

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:985822>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Jednopedmetni preddiplomski studij Kulture i turizma

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru
Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Jednopedmetni preddiplomski studij Kulture i turizma

Turizam na hrvatskim i njemačkim otocima

Završni rad

Student/ica:
Andro Tolj

Mentor/ica:
Mr. sc., Tomislav Krpan

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Andro Tolj**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Turizam na hrvatskim i njemačkim otocima** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 21. listopada 2016.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OPĆENITO O TURIZMU	2
3. OPĆENITO O HRVATSKOJ	5
3.1. Hrvatski otoci	6
3.1.1. Otoci sjevernog Jadrana	9
3.1.2. Otoci srednjeg Jadrana	11
3.1.2. Otoci južnog Jadrana	14
4. OPĆENITO O NJEMAČKOJ	17
4.1. Njemački otoci	19
4.1.1. Njemački otoci u Baltičkom moru	20
4.1.2. Njemački otoci u Sjevernom moru	21
5. TURISTIČKA PONUDA NA OTOCIMA	25
5.1. Turistička ponuda na hrvatskim otocima	25
5.2. Turistička ponuda na njemačkim otocima	27
6. POZITIVNI I NEGATIVNI UTJECAJ TURIZMA NA OTOKE	29
7. ZAKLJUČAK	32
SAŽETAK	33
SUMMARY	34
ZUSAMMENFASSUNG	35
11. POPIS LITERATURE	36
12. POPIS TABLICA	38
13. PRILOZI	39

1. UVOD

Turizam je jedan od najvažnijih fenomena današnjice koji ima veliki utjecaj u razvijanju velikog broja država. Svoj puni procvat doživio je u 20. stoljeću i od tada je postao jedan od najvažnijih faktora koji utječu na cjelokupan razvoj gospodarstva. Svojom posebnosti, kompleksnošću i raznolikosti uspio je razviti specifičnu turističku ponudu diljem svijeta. Ipak, unatoč jedinstvenim i atraktivnim različitostima, veliki broj destinacija ima određene poveznice. Upravo te sličnosti i razlike očitovati će se na primjeru otoka dvaju država: Hrvatske i Njemačke. Dakle, tema ovog završnog rada glasi „Turizam na hrvatskim i njemačkim otocima“.

U ovom će se radu prvenstveno definirati turizam i njegove značajke i posebnosti. Uz to, ukratko će se objasniti povijesni uzroci razvoja turizma te će se spomenuti motivacija putnika na buduća turistička putovanja. Potom slijedi obrada općenitih podataka o Hrvatskoj te analiza njenih otoka s trostrukom podjelom istih na otoke sjevernog, srednjeg i južnog Jadrana. Potom slijedi prikaz općenitih informacija o Njemačkoj, te detaljna analiza njenih otoka s grupacijom na otoke u Baltičkom i Sjevernom moru. Nakon razrade otoka, slijedi poglavlje s turističkom ponudom na navedenim otocima s konkretnim primjerima specifičnih oblika turističke ponude. Sve situacije i djelovanja imaju svoje pozitivne i negativne aspekte. Isto to vrijedi i za turizam na prethodno spomenutim otocima. Upravo će se to definirati u poglavlju koje slijedi nakon turističke ponude na otocima. Na samom završetku rada uslijediti će zaključak u kojem će se izvesti rezultati teorijske analize upotpunjene sa zaključcima cjelokupnog rada.

Cilj rada koji se želi postići je pružanje detaljnog uvida u mogućnosti i potencijal turističkog razvoja na hrvatskim i njemačkim otocima. Uz to, želi se obratiti pozornost na neizostavnu ulogu otoka u cjelokupnom razvoju turizma. Također, u ovom se radu želi ukazati na važnost otoka za budućí razvoj turističke ponude.

2. OPĆENITO O TURIZMU

U pokušaju definiranja turizma kao pojma, uvijek se javljaju nedoumice. Radi se o preširokom i kompleksnom pojmu koji svojim djelovanjem obuhvaća široki spektar aktivnosti. Upravo zbog te njegove širine i brojnih drugih grana koje na njega utječu, njegova se definicija teško može svrstati u jednu rečenicu. Turizam se ukratko može definirati kao skup raznih pojava koje proizlaze iz različitih putovanja te boravaka posjetitelja u raznim destinacijama.¹ Prethodna rečenica dokazuje da turizam nije jednoznačna pojava već je splet odnosa društvenog i ekonomskog karaktera. S druge strane, prema Glucksmannu, turizam se iskazuje „u obliku privremenih migracija koje u sebi uključuju putovanje, odnosno napuštanje stalnog boravišta i povratak u mjesto stalnog boravka, kao dinamički element, i privremeni boravak u mjestu odredišta turističkog putovanja, kao statički element.“²

Količina boravka u nekoj turističkoj destinaciji također je jedan od faktora koji može utjecati na definiranje turizma. To spada u vremensku komponentu definiranja turizma. Unutar vremenske komponente ističu se tri pojma: putnik, turist i izletnik. Putnik je svaka osoba koja napušta svoje stalno okruženje i odlazi na putovanje iz nekih vlastitih razloga.³ Posjetitelji su one osobe koje dolaze u neku turističku destinaciju gdje nemaju nikakvo stalno mjesto boravka i u kojoj ne obavljaju neke radnje u svrhu zarade. Sve osobe koje borave u nekoj destinaciji više od 24 sata, a manje od godinu dana, nazivaju se turisti. Osobe koje se zadrže na nekoj destinaciji manje od jednog dana, one se nazivaju izletnici.⁴

Potrebno je izdvojiti Alfierovu definiciju turizma koja ističe da turizam označava “istodobno, s jedne strane, neprestano gibanje masa u obliku redovitih i privremenih migracija radi razonode, liječenja, oporavka, širenja kulturnog vidokruga sa svim društveno – ekonomskim posljedicama koje iz toga proizlaze, i, s druge strane, niz komercijalnih, organizacijskih i tehničkih poslova kojima je cilj da pospješe i omoguće takva kretanja”.⁵ Iz navedene definicije vidljivo je isticanje određenih poslova s ciljem ostvarivanja turističkih kretanja, ali je vidljivo i izdvajanje turističkih motiva koji “tjeraju” potencijalne turiste na turistička kretanja. Upravo na temelju navedenih motiva, turizam dovodi različite ljude i različite kulture u neposrednu vezu, u odmorišnim mjestima stvara određenu specifičnu atmosferu odmora koja daje ljudima novu energiju, i upravo iz te atmosfere turisti nose doživljaje i

¹ PIRJEVAC B., KESAR. O.: **Počela turizma**, Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2002., p. 6.

² JADREŠIĆ V.: **Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni**, Split, Sveučilište u Splitu, 2001. , p. 316.

³ PIRJEVAC. B., Kesar O.: op. cit., p.7.

⁴ Ibid

⁵ JADREŠIĆ V.: **Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni**, Split, Sveučilište u Splitu, 2001. , p. 317.

uspomene koje imaju dobar učinak na njihove ostale aktivnosti. Ta sva silna kretanja ljudi po cijelome svijetu imaju neke svoje pokretače, neke motive koji pokreću ljude da putuju, a ti putujući ljudi koje nazivamo turistima imaju neke svoje ciljeve, želje i očekivanja. U turizmu se susreću ljudi raznih kultura, razni narodi s različitim običajima, životnim filozofijama, navikama, predrasudama, mišljenjima i stavovima.

Ipak, to nije bilo oduvijek tako. Izuzev njegovih ranih početaka koji sežu do Antike, putovanja su u prošlosti bila rezervirana prvenstveno za najbogatije društvene slojeve koji su u to vrijeme putovali u udaljene dijelove svijeta kako bi vidjeli velike građevine, raznorazna umjetnička djela, učili strane jezike, doživjeli nepoznate kulture, te kako bi iskusili nepoznate gastronomske ponude. Uvriježen i veoma cijenjen običaj i pravilo dopunskog obrazovanja sinova engleske aristokracije da putuju na višegodišnja putovanja po Europi, odvijao se u razdoblju od 1600. do 1800. godine s većim ili manjim intezitetom, a i s duljim i kraćim prekidima.⁶ Taj „primitivni“ i „rudimentarni“ turizam se postepeno promijenio te se razvio u „organizirani“ i „moderni“ turizam današnjeg vremena. Slično mišljenje duhovito formulirano, izrazio je i Chaix koji je rekao: „Turizam u svojoj dugoj povijesti pokazuje naročitu osobnost: on je u isti mah star i moderan, drevan kao čovječanstvo i pojava kao od jučer“.⁷

Turizam je značajan, za neke države i najvažniji izvor prihoda. To je aktivnost koja je vitalna za život nacija zbog svog utjecaja na socijalni, kulturni, obrazovni i ekonomski sektor društva unutar države, kao i njihove međunarodne odnose. Turizam donosi znatan priljev u lokalne ekonomije u obliku plaćanja za "robe i usluge" koje koriste turisti, što u konačnici iznosi 30% ukupne svjetske "potrošnje" usluga i 6% ukupnog „izvoza“ roba i usluga.⁸ Turizam također stvara nove mogućnosti za zapošljavanje u uslužnom sektoru ekonomije koja se oslanja na turizam. Uslužne djelatnosti usko povezane uz turizam uključuju prijevoz (zrakoplovni prijevoz, brodski prijevoz, taxi), smještaj (hoteli, kampovi, apartmani, turistička naselja), zabavna i tematska mjesta (zabavni parkovi, kockarnice, trgovački centri, koncerti, kazališta, muzeji, nacionalni i parkovi prirode). Uz sve ovo prisutna je i velika industrija stvari koje kupuju turisti (suveniri, odjeća, pokloni, ali i osnovne životne potrepštine). Isticanjem i navođenjem brojnih komponenti i sastavnica turizma, može se zaključiti da se radi o globalnom fenomenu koji je prisutan diljem svijeta. Zbog svojih specifičnosti i različitosti u

⁶ ANTUNAC, I.: **Turizam, teorijsko- znanstvene rasprave**, Institut za turizam, Zagreb, 2001., p. 63.

⁷ CHAIX, E (1932.) **LE TOURISME**, Paris: Revue des deux Mondes, 1932.

⁸ **Turizam: definicija, nastanak, razvoj i podjela**,

<http://croatialink.com/wiki/Turizam: definicija, nastanak, razvoj i podjela> (01.05.2016.)

svim dijelovima svijeta, turizam će uvijek biti atraktivan. Samim time, biti će prisutna i konkurentnost među državama i/ili regijama u turizmu. U ostatku rada prethodno spomenuti faktori turizma objasniti će se kroz primjer hrvatskih i njemačkih otoka. Kroz detaljnu analizu njihove turističke ponude istaknut će se specifični oblici turizma te postojeća ponuda koja „prati“ specifične motive hrvatskih, odnosno njemačkih gostiju.

3. OPĆENITO O HRVATSKOJ

Hrvatska je zemlja smještena u jugoistočnoj Europi, točnije u južnom dijelu srednje Europe te u sjevernom dijelu Sredozemlja. Na zapadu s Italijom ima morsku granicu dok na sjeveru graniči sa Mađarskom i Slovenijom, na istoku sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, a na jugu s Crnom Gorom. Političko, znanstveno, kulturno, i gospodarsko središte je grad Zagreb, ujedno i glavni grad Republike Hrvatske sa negdje oko 800 000 stanovnika. Ostali veći centri su Split, Rijeka i Osijek, te prema popisu stanovništva iz 2011. godine Hrvatska ima 4 284 889 stanovnika.⁹ Teritorij Hrvatske administrativno je podijeljen na 128 gradova i 428 općina, te 21. županiju od kojih najveći broj stanovnika ima Splitsko- dalmatinska te Osječko- baranjska županija. Hrvati čine oko 90% stanovništva dok od nacionalnih manjina prevladavaju Srbi sa otprilike 4% udjela u stanovništvu. Najveći dio stanovništva je rimokatoličke vjeroispovijesti dok je službeni jezik hrvatski jezik i latinično pismo.

Prema političkom ustroju Hrvatska je parlamentarna demokracija i ekonomski okrenuta prema tržišnom gospodarstvu. Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske kojom se Hrvatska uspostavila kao neovisna država donesena je od strane Sabora Republike Hrvatske 25. lipnja 1991. godine. Hrvatska je već 22. svibnja 1992. godine primljena u Ujedinjene narode kao punopravni član, također je 1. travnja 2009. godine postala članicom NATO-a a postala je i 28. članica Europske unije 1. srpnja 2013. godine. U unutrašnjosti Hrvatske klima je umjereno kontinentalna, u primorskom dijelu mediteranska, a u gorskoj Hrvatskoj planinska i pretplaninska. Hrvatska ima neprocjenjivo bogatstvo prirodnih ljepota, koje bi trebalo pravilno iskoristiti te ih predstaviti kao kvalitetne proizvode pomoću znanja i kreativnosti te sa stimuliranjem poduzetništva. Toplo more, bogatstvo prirodnim ljepotama i kulturnim vrijednostima, svakako su prednosti na kojima se temelji turistička tradicija našeg Jadrana. No ono što karakterizira hrvatski turizam su skromni kapaciteti, nepovoljna struktura i lokacija, nedovoljna iskorištenost, nezadovoljavajući stupanj komfora i niska razina usluga. U primorskim mjestima Hrvatske locirano je preko 88 % hotelskih kapaciteta, dok ih je nedovoljno uz prometnice, u nekim nacionalnim parkovima i planinsko-rekreacijskim centrima. Ovaj nam podatak govori o tome kako Hrvatska čitavu svoju turističku ponudu bazira

⁹ **Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, Popis 2011,**
http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html (09.10.2016.)

na ljetnom, kupališnom i nautičkom turizmu. No niti taj ljetni, kupališni turizam nije na zavidnom nivou. Ocjene o prednostima hrvatskog turizma otkriva istraživanje “Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj”, TOMAS '87, koje rangira prednosti na sljedeći način. U istraživanju, uspoređeni su elementi po važnosti te su se dobili sljedeći rangove: 1. klima, 2. priroda (krajolik), 3. sigurnost, 4. tišina i mir, dok je cijena (vrijednost za novac) rangirana na sedmo mjesto¹⁰ u 1987. godini. Prema ocjenama gostiju u svim TOMAS istraživanjima klima i ljepota krajolika uvijek su na prvom mjestu. Povoljne cijene s udjelom od 24% bile su po redu treći motiv dolaska gostiju u 1989. godini (odmah iza rekreacije i prirodnih ljepota). Njihov udio u 1994. pada na 13%, a u 1997. sudjeluju sa svega 7% među svim navedenim motivima, a rangirane su na devetom mjestu. Prioritet svake turističke destinacije je formiranje vlastitog, prepoznatljivog proizvoda, obogaćivanje i kvalitativno unapređivanje ponude s ciljem zadovoljavanja sve razvijenijih turističkih potreba.

3.1. Hrvatski otoci

Hrvatski Jadran, prostor neopisive ljepote, smirenosti i iznenađenja, mijenjao je svoj identitet mnogo puta u prošlosti. Koliko je ovo područje bilo bitno u prošlosti, zbog gospodarenja nad cijelim Jadranom kao spojnicom kontinentalnog sa sredozemnim dijelom Europe, govore i mnoga osvajanja i kolonije Grka i Rimljana, koji su prepoznali potencijal i mogućnosti naših otoka i priobalja u prošlosti.¹¹ Svi hrvatski otoci na Jadranu, relativno su mladi otoci i svoj današnji izgled su poprimili na kraju posljednjeg ledenog doba.¹² Razina mora je bila oko 100 metara niža od današnje, no otopljanjem klime i transgresijom mora, obale i otoci Jadrana su se promijenili u oblike kakve danas vidimo.¹³ More je stvorilo 1777 kilometara kopnene obale i naselilo ga znamenitim i povijesno značajnim gradovima i naseljima. Hrvatska, sa svojih 718 otoka i otočića, 389 hridi i 78 grebena, opravdano se naziva i „zemlja tisuću otoka“.

¹⁰ Stavovi i potrošnja inozemnih turista TOMAS'87, Institut za turizam, Zagreb, 1987, p. 147.–148.

¹¹ IVELJA DALMATIN, A., ET ALL.: **Otoci hrvatskog Jadrana**, Laurana, 1996., p. 25.

¹² MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 19.

¹³ Ibid.

Tablica 1. Popis 20 najvećih hrvatskih otoka po površini

OTOK	POVRŠINA U km ²	OTOK	POVRŠINA U km ²
Krk	405,8	Lošinj	74,7
Cres	405,8	Pašman	63,3
Brač	394,6	Šolta	59,0
Hvar	299,7	Ugljan	50,2
Pag	284,6	Lastovo	46,9
Korčula	276,0	Kornat	32,3
Dugi otok	114,4	Čiovo	28,8
Mljet	100,4	Olib	26,1
Rab	90,8	Vir	22,4
Vis	90,3	Murter	18,6

Izvor: **Statistički ljetopis Republike Hrvatske**, Državni Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.

Jadransko more je relativno plitko more sa prosječnom dubinom oko 170 metara, a najvećom izmjerenom dubinom od 1228 metara u južnom dijelu. Slanost mora u južnom dijelu iznosi 38%, što je više od svjetskog prosjeka, smanjuje se prema sjeveru.¹⁴ Jadransko se more također ističe izrazitom prozirnošću i intezivnom bojom što, uz slikovitu obalu, pridonosi jedinstvenom krajoliku. Najniža zimska temperatura mora je 7°C dok je prosječna ljetna temperatura mora od 22 do čak 27°C. Blaga sredozemna klima koja omogućuje više od 2600 sunčanih sata godišnje, svrstavaju hrvatsku obalu među najsunčanije europske obale. Hrvatska je 2003. godine proglasila zaštićeni ribolovno- ekološki pojas, koji obuhvaća 23 870 km² dok također, u skladu s Konvencijom o pravu mora UN-a, ostvaruje suverenitet nad pripadajućim dijelom Jadranskog mora, unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnim morem koji obuhvaća negdje oko 31 000 km².¹⁵ Flora naših otoka je uglavnom mediteranskog tipa, dok na jugu dominiraju submediteranske biljne vrste na sjeveru se mogu naći i predstavnici iz

¹⁴ **Jadransko more i otoci**, <http://www.croatia.eu/article.php?lang=1&id=11> (30.05.2016.)

¹⁵ Ibid.

reda kontinentalnih oblika.¹⁶ Najčešći i osnovni vegetacijski oblik na našim otocima je makija, gusta, često i neprohodna degradirana zimzelena šuma s predstavnicima ugodnih mirisa poput ružmarina, vrijesa itd. Uz velika šumska prostranstva čempresa i borova, karakteristična je i biljna zajednica hrasta i graba. Neke od otpornih grmolikih biljaka, također karakterističnih za mediteranski krš i kamenjar, su i brnistra, lavanda, ulje i kadulja koje se, zbog svojih ljekovitih učinaka, na nekim otocima i planski uzgajaju.¹⁷ No ono što je već stoljećima glavni otočki izvozni proizvod je vino, koje se štiti i u pravnim normama jer su se za njega dobivale toliko potrebne žitarice.¹⁸ Nadalje, na hrvatskim otocima također uspjevaju gotovo sve vrste južnog voća. Naseljeno je 47 otoka, a prema popisu stanovništva iz 2011. godine na njima je živjelo 124 955 stanovnika.¹⁹

Tablica 2. Popis 10 najnaseljenijih hrvatskih otoka

OTOK	BROJ STANOVNIKA
Krk	19 383
Korčula	15 522
Brač	13 956
Hvar	11 077
Rab	9328
Pag	9059
Lošinj	7587
Ugljan	6049
Čiovo	5908
Murter	4895

Izvor: **Statistički ljetopis Republike Hrvatske**, Državni Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.

¹⁶ IVELJA DALMATIN, A., ET ALL.: **Otoci hrvatskog Jadrana**, Laurana, 1996., p. 26.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ **Statistički ljetopis Republike Hrvatske**, Državni Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.

Otoci su oduvijek ovisili od susjednome kopnu, nekada manje, danas više povezani s njime suvremenim prometnim vezama poput trajekta, brzih brodskih linija, aviona, mostova i slično. Tisućljetna bitka s prirodom, oskudnom zemljom, ćudljivim morem, jakim i surovim vjetrovima te još silovitijom rukom osvajača, stvorila je mentalitet i vrednote posebne kvalitete karakteristične samo otočanima, tako zvanim „bodulima“. Dugačka i razvedena obala omogućila su Hrvatskoj još od najstarijih vremena sudjelovanje u svjetskom pomorstvu. Ta pomorska i sredozemna orijentacija duboko je ukorijenjena u tradiciju i svakodnevni život njezinih stanovnika. Život otočana tradicionalno je vezan uz more. Ribarstvo, brodogradnja i pomorstvo nekada su igrali veliku ulogu u životu samih otočana dok danas imaju kontinuiranu mogućnost za novu osnovicu života: turizam.

3.1.1. Otoci sjevernog Jadrana

Otoci uz zapadnu obalu Istre površinom su mali i nenastanjeni. Neki su pejzažno vrlo zanimljivi, što posebno vrijedi za Brijunske otoke koji su zbog svog izuzetno njegovanog prostora proglašeni nacionalnim parkom. Brijunsko otočje leži uz zapadnu obalu Istre od kojeg ga dijeli Fažanski kanal. Sastoji se od 14 otoka i otočića od kojih su 2 veća a to su Veliki i Mali Brijun. Zbog slikovitosti i očuvanosti prirode su 1983. godine proglašeni nacionalnim parkom, a otok Vanga ima status spomen- područja. Priroda Brijuna je tijekom posljednjih 100 godina dotjerivana sve dok nije dobila karakter današnje hortikulture. Brijuni se ističu bujnom vegetacijom, a perivoji se ubrajaju među prvorazredne spomenike hortikulture. Na Velom Brijunu ima oko 600 vrsta autohtonih biljnih vrsta većinom mediteranskog obilježja. Obitavaju tu i brojna krda jelena lopatara i aksisima.²⁰ Oni se zajedno sa zebrama, nojevima, lamama, žirafama slobodno kreću safari parkom. Svi otoci uz zapadnu obalu Istre, osim Velikog i Malog Brijuna, površinski su znatno manji. Oni najmanji imaju karakter školjeva ili otočnih hridi. Nenaseljeni su i samo ih ljeti obilaze turisti radi kupanja i sunčanja. Najpoznatiji otočići ispred obale Vrsara su Sv. Juraj i Veliki Školj. Ispred obale Rovinja leže Sv. Katarina, Crveni otok, Sv. Ivan, Sestrice i Figarola. Crveni otok poznat je po šumi koja kupacima pruža ugodnu hladovinu. Ispred porečke obale ljeti je najviše posjećen otočić Sv. Nikole, školj Rebata i hrid Barbaran.²¹

²⁰ MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 32.

²¹ IVELJA DALMATIN, A., ET ALL.: **Otoci hrvatskog Jadrana**, Laurana, 1996., p. 36.

Kvarnerskim otocima naziva se velika otočna skupina koju sa zapada zatvara Istarski poluotok, a sa sjevera i istoka dugačka podvelebitska obala. Kada danas govorimo o kvarnerskim otocima, u prvom redu pomišljamo na najveće otoke te otočne skupine- Krk, Cres, Lošinj, Rab i Pag. Otok Krk je najnaseljeniji hrvatski otok, te površinski jednake veličine kao i susjedni otok Cres. Zapadna obala otoka je zelena i razvedena sa brojnim lijepim plažama i poljima pogodnim za razvitak gospodarstva, dok je druga strana otoka strma i nenaseljena te često na udarima orkanske velebitske bure. Razvoju turizma pogoduje dobra cestovna prometna povezanost s kopnom kao i nova zračna luka na sjevernoj strani otoka, dok su poljoprivreda, vinogradarstvo i stočarstvo ograničeni.²² Iako jedan od najmanjih hrvatskih gradova, svojom poviješću i značenjem premašuje puno veće gradove u Hrvatskoj, Krk je danas i najveće urbano naselje na otoku.²³ Malo južnije od otoka Krka, nalazi se veličinom drugi otok u sklopu kvarnerskog arhipelaga i jedan od najljepših hrvatskih otoka, otok Cres. Smatra se da su davnoj prošlosti otok Cres i otok Lošinj bili spojeni te da su se oba otoka zvala samo Osor. Danas je Osor mjesto na otoku Cresu, bogato kulturnim i povijesnim sadržajima koji čuva tragove prošlosti i bogate tradicije samog otoka. Sjeverni dio otoka je manji i uži dok je južni dio veći, širi te su mu obale bolje razvedene.²⁴ Otok Lošinj je zapravo južni nastavak otoka Cresa te ga od njega dijeli umjetno prokopan morski kanal. Jedno od najsunčanijih mjesta u Europi te blaga mediteranska klima, uvjetovali su razvoj klimatsko lječilišnog odnosno zdravstvenog turizma na otoku. Lošinj ima sličan smjer pružanja kao i Cres, te se može podijeliti u 3 morfološke cjeline: sjeverni dio gdje prevladava krški reljef, središnji dio otoka razveden i najgušće naseljen te južni dio gdje nema većih naselja i koji je uglavnom nenaseljen.²⁵ Najstarije naselje je Veli Lošinj sa bogatom kulturnom baštinom, dok je najveće naselje i središte otoka Mali Lošinj. Otok je sa kopnom povezan redovitim brodskim linijama. Još jedan otok u sklopu kvarnerskog otočja, još zvan i otok sunca, mora i ljepote, otok Rab ima povoljan položaj između otoka Krka i Paga i relativno je blizu kopna. Turistički biser kvarnerske rivijere sa brojnim uvalama i prekrasnom Rajskom plažom kraj mjesta Lopar na sjeveru otoka, uvjetovali su razvoj turizma na jednom od najzelenijih otoka Hrvatske. Rab je upravno i kulturno središte otoka, leži na poluotočiću i utvrđen je zidinama i kulama te je poznat po svoja 4 romanička zvonika.²⁶ U središnjim dijelovima otoka uspijeva maslina, povrće i vinova loza te je sam otok relativno dobro naseljen. Prema legendi,

²² MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 52.

²³ Ibid.

²⁴ MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 62.

²⁵ MARKOVIĆ, M.: Op. cit., p. 69.

²⁶ IVELJA DALMATIN, A., ET ALL.: **Otoci hrvatskog Jadrana**, Laurana, 1996., p. 18.

utemeljitelj Republike San Marino je klesar Marin, koji je rođen upravo na Rabu. Južno od otoka Raba, nalazi se otok Pag, koji je toliko ogoljen da se pričinja kao posve kameniti otok. Urbane karakteristike imaju samo grad Pag, koji je upravno središte otoka, i donekle Novalja. Grad Pag spada među veća naselja kvarnerskih otoka, i iako ima sve karakteristike grada, njegovi stanovnici većinom žive seoskim načinom života te se bave poljoprivredom.²⁷ Turizam na ovom otoku je vrlo mlad zbog gotovo nikakvih ulaganja sredstava u njegov razvoj. Pag je poznat po svojim solanama, koji su važan izvor prihoda, ali i po poznatoj paškoj čipci, koja je svrstana u kulturno dobro Republike Hrvatske te se smatra izvornim hrvatskim proizvodom.

3.1.2. Otoci srednjeg Jadrana

Redajući se jedan pokraj drugoga, ukazujući na evoluciju svog postanka nailazimo na otoke zadarskog arhipelaga.²⁸ Pod otočni arhipelag zadarskog primorja spadaju otoci Vir, Olib, Silba, Premuda, Škarda, Ist, Molat, Sestrunj, Zverinac, Rivanj, Ugljan, Galovac, Ošljak, Iž, Rava, Dugi otok, Pašman, Babac i još mnogo manjih otoka i otočića. Otokom Virom prevladava kamenjar iako ima i zelenih dijelova, administrativno središte i najveće naselje otoka je Vir, koji obiluje prelijepim plažama i ljekovitim blatom koji se koristi u ljekovite svrhe. Dugi otok, najveći otok u zadarskom arhipelagu, poznat je po svojim bajkovitim plažama i neopisivim prirodnim ljepotama. Južni dio otoka je kamenjar dok je srednji i zapadni dio pogodan za uzgoj povrća, voća, vinove loze i maslina. Na jugoistoku otoka, duboko uvučena i jedna od najljepših uvala bez naselja, Telašćica proglašena je parkom prirode još 1980. godine i svojom ljepotom privlači sve veći broj turista iz godine u godinu. Najveće naselje je Sali, sa nešto preko tisuću stanovnika, dok su ostala veća naselja na otoku Veli Rat, Božava, Soline, Brbinj, Žman i Zaglav. Sa sjeveroistočne strane Dugog otoka nalaze se naseljeni otoci Rava i znatno veći otok Iž. Zadarski kanal širok oko 5 kilometara, dijeli grad Zadar sa otokom Ugljanom, jednim od najgušće naseljenim otokom zadarskog arhipelaga. Neka od većih naselja na otoku poput Ugljana, Lukorana, Kali, Kukljice i najvećeg naselja na otoku Preka, za razliku od mnogih drugih otoka u Hrvatskoj, ne pokazuju znakove demografskog i gospodarskog nazadovanja.²⁹ Na svakodnevnoj se bazi sa tih otočnih

²⁷ MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 82.

²⁸ MARKOVIĆ, M.: Op. cit., p. 101.

²⁹ MARKOVIĆ, M.: Op. cit., p. 105.

naselja prevozi riba, voće, povrće, vino i ulje u grad Zadar pa se može još i reći da je otok Ugljan svojevrsno poljoprivredno središte Zadra. Približno jednake veličine i sličnih reljefnih karakteristika, mostom povezan sa Ugljanom nalazi se otok Pašman. Turizam na ovom otoku nije baš pretjerano razvijen, stanovništvo se više bavi poljoprivredom i ribolovom. Najveće naselje na otoku je Pašman, smješteno na jednom malom poluotočiću.

Šibenski arhipelag najljepši je na Jadranu, a biser tog arhipelaga je bez dvojbe Kornatsko otočje. Kornati se sastoje od oko 130 većih i manjih otoka i školjeva, ime su dobili prema najvećem otoku u skupini, Kornatu.³⁰ Kornatski otoci su slabo ili nikako naseljeni, nastupila je depopulacija i postupno povlačenje stanovništva iz tog neopisivo lijepog ali krškog i negostoljubivog ambijenta. Nedopustiva eksploatacija ovog prekrasnog čuda prirode dala je novu perspektivu Kornatima, koji su 1980. godine proglašeni nacionalnim parkom. Nacionalni park čini 89 otoka, otočića i hridi a najveći od njih je Kornat koji je ujedno i 16. po veličini otok u Hrvatskoj. Otočje je poznato kao raj za nautičare, koji ih danas i posjećuju u najvećem broju. Za njih je u lučici Piškeri otvoreno i malo pristanište kako bi mogli malo bolje upoznati ovaj biser Jadrana. Još neki od većih i naseljenih otoka šibenskog arhipelaga su Prvić, Zlarin, Krapanj, Zmajan, Kaprije, Kakan, Žirje i Murter.³¹ Otok Zlarin je mali otok koji u zimsko vrijeme broji oko 300-injak stanovnika dok se ljeti na otoku može naći i do 2000 ljudi. Poznat po svojim crvenim koraljima i ukrasima koje krasi, u prošlosti su stanovnici ovog otoka bili poznati pomorci. Nadalje, između zadarskog i šibenskog arhipelaga se nalazi otok Murter, kojeg od obale dijeli uski Murterski kanal. Otok broji oko 5000 stanovnika a najveće naselje na otoku je Murter sa oko 2000 stanovnika. Jaka transformacija izazvana turizmom u današnje vrijeme, uhvatila je nespemne stanovnike otoka koji se uglavnom bave poljoprivredom i stočarstvom. U prošlosti su Murterani držali zemlju na Kornatima u svom posjedu, obrađivali su zemlju tamo i čuvali ovce imućnijim obiteljima iz Zadra i Šibenika. Smješteno u središtu Dalmacije, stara jezgra Rogoznice nalazi se na otočiću Kopari koji je u 19. stoljeću zemljanim nasipom spojen s kopnom. Danas je to mirno mediteransko mjesto poznato kao prestižno nautičko središte Jadrana sa svojom poznatom lukom i marinom „Frapa“. Otok Šolta smjestio se nadomak Splitu, orijentiran prema Splitu mnogi ga još i nazivaju „splitskim otokom“. Na otoku postoje četiri stalna naselja: Gornje, Srednje, Donje selo i Grohote koji je administrativno središte samog otoka.³² Na otoku živi negdje oko 1700 stanovnika a ekonomija i gospodarstvo na otoku je usmjereno prema uzgoju maslina, voća,

³⁰ MARKOVIĆ, M.: op.cit., p. 116.

³¹ ROSANDIĆ, K.: **Hrvatski otoci**, Masmedia d.o.o., Zagreb, 2002., p. 149.

³² MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 146.

vinove loze, ribolovu i naravno turizmu. Marine u mjesto Maslinica, Stomorska i Rogač nude siguran vez za prihvat brodova, te na taj način omogućuju uživanje i proučavanje samog otoka, njegovih prometno nedostupnih uvala i dijelova na južnom dijelu. Prema sjeverozapadu Šoltu se veže sa grupom manjih otoka okupljenih oko Velog i Malog Drvenika.³³ Veli Drvenik je čak tri puta veći od Malog, stanovnici istoimenog sela se većinom bave ribolovom te uzgojem maslina i voća. Svojevrsan produžetak grada Trogira, otok Čiovo nudi pregršt mogućnosti za odmor, relaksaciju i posjet mnogobrojnim povijesnim spomenicima. Sa Trogirom je povezan pokretnim mostom a na otoku se nalazi šest malih sela: Čiovo, Arbanija, Slatine, Žedno, Donji i Gornji Okrug. Danas u tim selima živi 3 do 4 tisuće stanovnika koji se uglavnom bave ribarstvom i vinogradarstvom. Najveći srednjodalmatinski otok, Brač je od kopna odvojen Bračkim kanalom a od Hvara Hvarskim kanalom. Brač je i naš najviši otok, sa svojih 778 metara Vidova gora se još i naziva „krovom jadranskih otoka“.

³⁴Otok ima zračnu luku i redovitim brodskim linijama je povezan s kopnom, ima i oko 14 tisuća stanovnika a najveća naselja su Supetar, Pučišća i Bol. Ruralna sredina u kojoj se stanovništvo pretežno bavi uzgojem vinove loze, maslina te voća i povrća u današnje vrijeme sve više sredstava ulaže u turizam. Najstarije i najpoznatije turističko mjesto je Bol sa svojom prekrasnom, svjetski poznatom plažom Zlatni Rat kojoj vjetar i valovi neprestano mijenjaju oblik. Svoj noviji gospodarski prosperitet zahvaljuju kamenoklesarstvu i svoj poznatom bračkom kamenu, koji uživa poseban status u svjetskoj arhitekturi. Daleko je poznat po svojoj kvaliteti što dokazuju i neke velike povijesne građevine izgrađene od tog kamena poput Dioklecijanove palače u Splitu, Bijele kuće u Washingtonu i papinog oltara u Vatikanu. Površinom manji od Brača i četvrti po površini i broju stanovnika, otok Hvar je prema povijesnom i kulturnom naslijeđu jedan od najbogatijih otoka u Hrvatskoj. Karakterističan izdužen oblik u smjeru zapad- istok i veliki broj sunčanih sati, zbog kojeg ga ljudi nazivaju i „sunčanim otokom“, ovaj otok čine prepoznatljivim u cijelom svijetu. Otok je svojom površinom uglavnom prekriven borovom šumom i pod utjecajem ugodne mediteranske klime, pogodan za uzgoj vinove loze i proizvodnju vina iako je u posljednjem stoljeću i snažan zamah dobio turizam. Neka od većih naselja na otoku su Hvar, Stari Grad, Jelsa, Šućuraj i Vrbovska. Sjeverna obala otoka, s velikim Starigradskim zaljevom i mnogobrojnim uvalama, puno je razvedenija od južne strane. Pakleni otoci ili Paklinski otoci su skup otoka i otočića nekoliko stotina metara južno od grada Hvara, ime su dobili po vrsti borove smole „paklini“. Starogradske polje je najbolje sačuvani antički grčki katastar na Sredozemlju zbog čega se i

³³ MARKOVIĆ, M.: op. cit. p. 149.

³⁴ IVELJA DALMATIN, A., ET ALL.: **Otoci hrvatskog Jadrana**, Laurana, 1996., p. 19.

od 2008. godine nalazi na UNESCO-vom popisu svjetske baštine. Posljednji od većih srednjodalmatinskih otoka, otok Vis je istureni hrvatski otok od kopna udaljen 50-ak kilometara. Vis je prilično brdovit otok, a osim Visa i Komiže koji zajedno imaju oko 3 tisuće stanovnika, možemo naći manja naselja poput Podselja, Marine Zemlje, Podšpilje i Podhumlja koja su se razvila u unutrašnjosti otoka. Nekadašnja grčka kolonija Issa, u prošlosti je bila od velikog značenja što se može potvrditi brojnim bogatim nalazima iz prošlosti. Oko Visa se nalaze brojni manji otoci, otočići i školji od kojih su najpoznatiji Biševo, Brusnik, Jabuka, Svetac i drugi.

3.1.2. Otoci južnog Jadrana

U otoke južnog Jadrana ubrajamo skupinu južnodalmatinskih otoka te dubrovačke otoke koji se zajednički još zovu i Elafiti. Sličnost ovih otoka sa ostatkom hrvatskih otoka primjećuje se u klimi i biljnom pokrovu ali ipak svaki od njih se malo razlikuje od drugih otoka. Korčula je najveći otok južne Dalmacije te drugi najnaseljeniji otok u Hrvatskoj, dobro je razveden i ima brojne veće i manje uvale. Kao i na drugim otocima, stanovništvo se pretežno bavilo vinogradarstvom, maslinarstvom i ribolovom iako je tijekom zadnjeg stoljeća turizam dobio na značenju i igra sve veću ulogu u gospodarskom i ekonomskom značenju i razvoju otoka. Središnje mjesto na otoku je Korčula dok uz obalu leže još i Vela Luka i Lumbarda uz ostala naselja u unutrašnjosti poput Žrnova, Pupata, Čare, Smokvice i Blata, koji je po broju stanovnika najveće mjesto na otoku.³⁵ Bogata kulturna tradicija i baština ovog otoka kroz njegovu dugu povijest i stanovništvo koje se brine o očuvanju te baštine i tradicije, čine ovaj otok uistinu posebnim i zanimljivim u turističkom pogledu. Strana okrenuta prema poluotoku Pelješcu, sjeverna strana, jedna je od najljepših dijelova otoka. U tom morskom prolazu što dijeli Korčulu i Pelješac, smjestilo se 13 malih otočića od kojih je najveći i najljepši Badija.³⁶ Od svih otoka južnodalmatinskog arhipelaga, Lastovo je najudaljenije od kopna i od Korčule ga dijeli Lastovski kanal.³⁷ Ispred sjeveroistočne strane otoka se mogu naći manji nenaseljeni otoci poput Kručice, Sapluna, Stomorine, Sestrice i Glavata koji je poznat kao otok na kojem je jedan od najstarijih svjetionika na Jadranu.³⁸ Lastovsko otočje je sa svoja 44 otoka, otočića, hridi i grebena, 2006. godine proglašeno parkom prirode. Guste šume, plodna polja, bogata kulturno povijesna baština i pokladni običaji, Lastovsko otočje čini jednim pravim malim

³⁵ MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 188.

³⁶ MARKOVIĆ, M.: op. cit., p. 190.

³⁷ MARKOVIĆ, M.: op. cit., p. 193.

³⁸ Ibid.

biserom Jadrana. Lastovo je najveći otok sa najvećim istoimenim naseljem, odmah iza njega po veličini je otok Sušac. Lastovo je malo ali vrlo slikovito mjesto gdje turizam još nije uhvatio svoj zamah ali će valjda u budućnosti dobiti svoje zasluženno mjesto u turističkoj ponudi Jadrana. Otok Mljet spada među veće južnodalmatinske otoke i jedan je od najljepših otoka u Jadranu. Zapadni dio otoka je 1960. godine proglašen nacionalnim parkom zbog bogate spomeničke baštine, slikovitosti pejzaža i jedinstvene obalne razvedenosti.³⁹ Među najvećim atrakcijama otoka su Malo i Veliko jezero, koje je s morem spojeno plitkim kanalom Soline. U Velikom jezeru se nalazi jedan mali otočić pod imenom Sveta Marija, i na njemu benediktinski samostan iz 12. stoljeća. Vegetacija na otoku je vrlo bujna te čak tri četvrtine otoka, zahvaljujući blagoj i ugodnoj mediteranskoj klimi, pokrivaju šume. Otok Mljet broji nešto više od 1000 stanovnika a najveća mjesta na otoku su Babino polje, Goveđari, Pomena, Polače, Blato, Ropa i druga mala naselja. Babino polje je administrativno središte otoka a Polače najstarije naselje na otoku. Jugoistočno od Mljeta, prema dubrovačkoj obali, nalazi se skupina otoka zvana Elafiti. Taj naziv prvi put spominje Plinije Starije u 1. stoljeću, prema grčkoj riječi *elaphos* što znači jelen. Jedna od teorija po kojima su ovi otoci dobili ime kažu da su na njima u doba Grka živjeli jeleni, a druga da gledajući sa Srđa, brda iznad Dubrovnika, podsjećaju na jelena. Najveći otoci ove otočne skupine su Šipan, Koločep, Lopud i Lokrum dok u manje spadaju Daksa, Sv. Andrija, Ruda, Mišnjak, Jakljan, Kosmeč, Olipa, Tajan, Crkvine i Goleč. Šipan je najveći otok Elafita s dva veća naselja: Šipanskom Lukom i Suđurađom, dok su ostala mjesta vrlo mala. Nekad gusto naseljen otok, oaza mira i mjesto ladovanja dubrovačke vlastele u prošlosti, danas broji negdje oko 500 stanovnika, uglavnom starije životne dobi. Šipan je jednom prilikom čak ušao i u Guinnessovu knjigu rekorda kao otok s najviše maslina u odnosu na svoju veličinu i broj stanovnika.⁴⁰ Od svih elafitskih otoka najveće značenje u prošlosti je imao Lopud, koji je i danas najrazvijeniji otok u toj skupini. Gospodarstvo se zasniva na turizmu i ugostiteljstvu i na njemu najviše cvjeta turizam, mogu se naći brojni restorani i kafići kao i nekoliko luksuznih hotela. Knežev dvor u kojem je stanovao knez Dubrovačke Republike, kao i još brojne crkve, kapele i divne kuće koje su podigli imućni Lopudski brodovlasnici, svjedoče o važnosti i ulozi ovog otoka u prošlosti. Otok Koločep se smatra najjužnijim naseljenim otokom u Hrvatskoj, smješten 3 kilometra zapadno od Dubrovnika. Iako upola manji od Lopuda, na njemu se mogu naći vrijedni spomenici kulture poput manjih crkvice i kapelica koji potječu iz 16. stoljeća. Na otoku se nalaze dva naselja: Gornje i Donje Čelo. U prošlosti se veliki broj stanovništva

³⁹ MARKOVIĆ, M.: op. cit., p. 197.

⁴⁰ Ibid.

bavilo maslinarstvom, stočarstvom i vinogradarstvom, danas većinom zapušteno i orijentirano i okrenuto prema turizmu. Posebno mjesto među Elafitskim otocima zauzima otok Lokrum koji se nalazi u neposrednoj blizini Dubrovnika. Ono što karakterizira ovaj otok je krški fenomen u njegovom južnom dijelu, 10 metara duboko slankasto jezero nazvano „Mrtvo More“. Na otoku se još nalazi i dvorac kao i napušteni benediktinski samostan. Lokrum je omiljeno izletišta domaćih i stranih gostiju, te zbog svoje specifične suptropske vegetacije i spomeničkih objekata, otok je proglašen zaštićenim područjem.⁴¹

⁴¹ MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., p. 204.

4. OPĆENITO O NJEMAČKOJ

Savezna Republika Njemačka je država srednje Europe. Na sjeveru graniči s Danskom i ima izlaz na Sjeverno i Baltičko more, na istoku graniči s Českom i Poljskom, na jugu s Švicarskom i Austrijom a na zapadu sa Nizozemskom, Belgijom, Luksemburgom i Francuskom. Njemačka je demokratska parlamentarna savezna država, koja je sastoji od 16 saveznih pokrajina. Njemačka ima izuzetno važan prometni položaj, u središtu Europe koji spaja istok i zapad te sjever i jug. Najveći grad Njemačke je istovremeno i njen glavni grad Berlin, koji ima nešto oko 3,5 milijuna stanovnika. Jedna od najrazvijenijih država svijeta, članica skupine G4, G7 i G8. Gospodarski najrazvijenija i najjača država u Europi, te treća gospodarska sila na svijetu nakon SAD-a i Japana. Uz Francusku jedna od osnivačkih članica Europske Unije, također i članica Ujedinjenih naroda i NATO-a. Sa približno 82 milijuna stanovnika, druga je europska zemlja po broju stanovnika, a najveća u EU-u, te najgušće naseljena država u Europi sa 230 stanovnika po kvadratnom kilometru. Službena valuta države je euro, a službeni jezik je njemački. Njemačka je reljefno vrlo raznolika, ističe se u 5 osnovnih reljefnih cjelina: Alpe i predalpski prostor, Schwarzwald, Njemačko sredogorje, Sjeverna njemačka nizina i Južno njemačko pobrđe.⁴² Bavarske Alpe su dio najvećeg europskog planinskog lanca, siromašne su rudnim bogatstvima, ali zbog prirodnih ljepota i povoljnih uvjeta za razvoj skijaškog i planinarskog turizma, igraju važnu ulogu u razvoju turizma. Schwarzwald je šumovito područje u jugozapadnoj Njemačkoj, okruženo rijekom Rajnom i Neckerom, poznato po raznoraznim gastronomskim specijalitetima kao i po termalnim i ljekovitim izvorima vode koji potpomažu razvoj zdravstvenog turizma. Druga najduža rijeka u Europi i jedna od najvažnijih međunarodnih plovnih puteva, rijeka Dunav izvire u Schwarzwald. U gospodarskom i ekonomskom razvoju Njemačke veliku ulogu igraju upravo rijeke koju spajaju cijelu državu. Rajna je najznačajnija rijeka u Njemačkoj kroz koju protječe i u dužini od 700 kilometara. Za ovu rijeku bi se moglo reći da je duh zaštitnik Njemačke, krajolici uz Rajnu su gotovo na svim mjestima veličanstveni, oblikovani kroz povijest, tako divlji i nepristupačni a opet tako plodni i raznoliki, kao da ih je rijeka sama obrađivala.⁴³ Trebalo je dosta vremena da se Rajnu učini plovnom kroz cijeli tok ali danas igra veliku ulogu u razvoju međunarodne i državne trgovine kao i u razvoju gospodarstva Njemačke. U Njemačkoj prevladava umjereno topla vlažna klima, a na području Alpa planinska klima.

⁴² Ibid.

⁴³ De Staël, G.: **O Njemačkoj**, Alfa d.d., Zagreb, 2007., p. 23.

Tablica 3. Popis njemačkih saveznih pokrajina

Pokrajina	Površina (km²)	Stanovništvo	Glavni grad
Baden- Württemberg	35.752	10,717.419	Stuttgart
Bavarska (<i>Bayern</i>)	70.549	12,444.000	München
Berlin (grad-država)	892	3,390.444	Berlin
Brandenburg	29.477	2,567.704	Potsdam
Bremen (grad-država)	404	662.990	Bremen
Donja Saska (<i>Niedersachsen</i>)	47.618	8,000.909	Hannover
Hamburg (grad-država)	755	1,737.000	Hamburg
Hessen	21.115	6,097.800	Wiesbaden
Mecklenburg-Zapadno Pomorje (<i>Mecklenburg-Vorpommern</i>)	23.174	1,726.000	Schwerin
Porajnje-Falačka (<i>Rheinland-Pfalz</i>)	19.847	4,059.000	Mainz
Saarland	2.569	1,057.502	Saarbrücken
Saska (<i>Sachsen</i>)	18.415	4,288.796	Dresden
Saska-Anhalt	20.445	2,523.000	Magdeburg
Schleswig-Holstein	15.763	2,283.000	Kiel
Sjeverna Rajna-Vestfalija (<i>Nordrhein-Westfalen</i>)	34.084	18,075.352	Düsseldorf
Tirinška (<i>Thüringen</i>)	16.172	2,355.280	Erfurt

Izvor: Njemačke savezne pokrajine, <http://www.dw.com/hr/savezne-zemlje-sve-informacije-na-jednom-mjestu/a-3439083> (10.10.2016.)

U gore prikazanoj tablici, navedene su savezne pokrajine Njemačke, njihove površine, broj stanovnika i glavni gradovi svake pojedine regije. Od 16 navedenih saveznih zemalja, kako ih Njemci nazivaju, 3 su gradovi-države: Berlin, Bremen i Hamburg. Površinom najveća pokrajina je Bavarska, dok je regija sa najviše stanovništva Sjeverna Rajna-Vestfalija (*Nordrhein-Westfalen*).

4.1. Njemački otoci

Savezna Republika Njemačka diči se nemalim brojem, površinski velikim otocima. U dole prikazanoj tablici, istaknuto je deset najvećih otoka, poredanih po površini te će se u ovom dijelu rada ukratko opisati karakteristike navedenih otoka. Iz gore navedene tablice možemo ustanoviti da je najveći njemački otok Rügen, sa svojom površinom od 926 km², Rügen se nalazi na području pokrajine Mecklenburg-Vorpommern te kao dio baltičkog mora. Rügen je veoma poznat po svojoj arhitekturi naselja koja odiše romantičnom atmosferom koja vraća u neka prošla vremena.

Tablica 4. Popis najvećih otoka u Njemačkoj

Otok	More	Pokrajina	Površina (km ²)
Rügen	Baltičko	Mecklenburg-Vorpommern	926
Usedom	Baltičko	Mecklenburg-Vorpommern	373 (445 km ²)
Fehmarn	Baltičko	Schleswig-Holstein	185
Sylt	Sjeverno more	Schleswig-Holstein	99
Föhr	Sjeverno more	Schleswig-Holstein	82
Pellworm	Sjeverno more	Schleswig-Holstein	37
Poel	Baltičko	Mecklenburg-Vorpommern	36
Borkum	Sjeverno more	Niedersachsen	31
Nordeney	Sjeverno more	Niedersachsen	26
Amrum	Sjeverno more	Schleswig-Holstein	20.46

Izvor: List of islands of Germany, http://www.wow.com/wiki/List_of_islands_of_Germany?s_chn=6
(11.10.2016.)

4.1.1. Njemački otoci u Baltičkom moru

Baltičko more se nalazi na sjeveru Europe, zapljeskujе obale Skandinavskog poluotoka te većeg broja zemalja istočne, sjeverne i središnje Europe. Države koje imaju izlaz na Baltičko more: Danska, Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Rusija, Finska, Švedska i Njemačka. Iako je povezano s Sjevernim more, zbog svoje velike površine i velikog priljeva slatke vode, Baltičko more je jedno od mora sa najnižim salinitetom na svijetu. Zbog svog geografski relativno zatvorenog položaja, nema utjecaja toplih struja te je zbog toga zimi čak 45% površine Baltičkog mora prekriveno ledom. Njemački otoci u Baltičkom moru su: *Fehmarn*, *Poel*, *Langenwerder*, *Hiddensee*, *Rügen*, *Dänholm*, *Vilm*, *Greifswalder Oie*, *Ruden*, *Ummanz*, *Walfisch* i *Usedom* koji djelomično pripada i Poljskoj. Otok *Rügen* je najveći njemački otok, udaljen nedaleko od sjeveroistočne obale Njemačke. Zbog svoj položaja između tropske i polarne regije, otok *Rügen* ima relativno umjerenu klimu. Zimi su temperature oko nule ali ne idu ispod nje dok je prosječna temperatura ljeti oko 17 °C. Otok je poznat po svojim brojnim pješčanim plažama, uvalama i lagunama. Na sjeveroistoku otoka se nalazi i nacionalni park Jasmund, koji je od 2011. godine pod zaštitom UNESCO-a. Ovaj najmanji nacionalni park u Njemačkoj, osnovan 1990. godine, karakteriziraju bijele litice koje se uzdižu i do 170 metara iznad površine mora kao i stare guste šume bukve. Neki od gradova na otoku su: Bergen, Sassnitz, Putbus i Garz. Prema popisu stanovništva iz 2006. godine, na otoku živi 77 000 stanovnika. *Rügen* je popularna turistička destinacija upravo zbog tog raznolikog i osebujnog krajolika. Mali susjedni otok *Ummanz*, od 1901. godine, povezan je 250 metara dugim mostom s *Rügenom*. Otok ima nešto malo manje od 300 stanovnika, najveće naselje na otoku je selo *Waase*. Ono što ovaj mali otočić čini posebnim je netaknuta priroda i krajolik, koji sa svojim malim selima turiste i posjetitelje vraća u prošlost i pruža nekakav novi doživljaj. *Ummanz* zajedno sa zapadnim dijelom otoka *Rügena*, otokom *Hidensee* i drugim manjim otočićima i poluotocima, proglašeni su nacionalnim parkom 1990. godine. Najveći nacionalni park pokrajine Mecklenburg-Vorpommern, specifičan je po razvoju bogate, raznovrsne flore i faune i plitkih laguna koje se mogu naći na ovom području. Maloprije spomenuti, otok *Hidensee* najveći je otok ovog nacionalnog parka. Otok broji nešto više od 1000 stanovnika i ima bogatu povijest. Zanimljivo je da je na otoku zabranjen privatni motorizirani promet bilo kakve vrste, u uporabi su kočije i javni autobusni prijevoz koji spaja nekoliko manjih sela na otoku. Drugi po veličini otok koji pripada Njemačkoj je *Usedom*. Smješten jugoistočno od maloprije spomenutog otoka *Rügena*, otok je od 1945. podijeljen između Poljske i Njemačke. Čak 80% otoka ili 373 od 445 kilometara kvadratnih pripada Njemačkoj. Otok broji oko 77 000 stanovnika od kojih je veći dio, njih oko 45 000 tisuća, na istočnoj odnosno poljskoj

strani otoka. Otok Usedom je jedan od najsunčanijih otoka Baltičkog mora, sa svojih 1906 sunčanih sati godišnje dobio je nadimak „sunčani otok“. Glavne ekonomske aktivnosti na otoku su turizam, poljoprivreda, ribarstvo i proizvodnja drva.⁴⁴ Usedom je jedno od najznačajnijih i najposjećenijih područja Njemačke zbog svoje ugodne klime, prekrasnih plaža i mnoštva prirodnih ljepota i kulturnih znamenitosti. Otok *Fehmarn* je treći po veličini njemački otok, također smješten u Baltičkom moru. Sa njemačkom obalom je spojen sa 963 metra dugim i 69 metara visokim mostom, sagrađenim 1963. godine.⁴⁵ Prema zadnjem popisu stanovništva otok broji nešto malo više od 12 000 stanovnika. Ornitolozima je ovaj otok jako zanimljiv zbog migracijskih ruta ptica, koje ovaj otok koriste kao odmoralnu točku. Fehmarn je također obasut suncem kroz cijelu godinu, te je zbog svojih povoljnih klimatskih uvjeta u ljetnim mjesecima popularan kao „surfing“ destinacija. U popularnoj kulturi ovaj otok je poznat kao mjesto gdje je jedan od najpoznatijih gitarista i ikona u svijetu glazbe, Jimi Hendrix, održao svoj zadnji koncert. Otok *Poel* još je jedan od otoka u Baltičkom moru koji pripadaju njemačkoj pokrajini Mecklenburg-Vorpommern, kao i prethodno navedeni otoci. Površinom nešto manji od 40 kilometara kvadratnih, otok je smješten između zaljeva Wismar na sjeveru i zaljeva Mecklenburg na jugu. U blizini otoka se nalaze gradovi Wismar, Schwerin i poznati Lübeck, na otoku boravi oko 2500 stanovnika. Ovaj mali, mirni otok je specifičan i zanimljiv zbog prirodne raznolikosti i bogate flore i faune. Oštre i ogoljene litice na jednoj strani, a duge i prekrasne plaže na drugoj strani otoka. Dva veća i važnija grada na otoku, gdje živi većina stanovnika, su Kirchdorf i Oertzenhof. Mali susjedni otok Langenwerder, poznat je kao prvo regionalno utočište za ptice, osnovano prije više od 100 godina. Otoci su povezani sa obližnjim gradovima redovitim brodskim linijama.

4.1.2. Njemački otoci u Sjevernom moru

Sjeverno more je more u Atlanskom oceanu, nalazi se između Velike Britanije na zapadu, Skandinavije na istoku i Njemačke, Belgije, Nizozemske i Francuske na jugu. Sa oceanom je spojeno Engleskim kanalom na jugu i Norveškim morem na sjeveru. Sjeverno more je oduvijek bilo od velike prometne važnosti, kao i njegova uloga u ribolovu i razvoju turizma zbog bogatih izvora energije poput fosila, nafte i vjetra kao obnovljivog izvora energije. Waddensko more je more koje se nalazi između dijela obale sjeverozapadne kontinentalne

⁴⁴ Usedom- rebalancing body and soul in the great outdoors, <http://www.germany.travel/en/leisure-and-recreation/germanys-islands/baltic-sea-islands/usedom-island.html> (11.10.2016)

⁴⁵ Fehmarn- Germany's sunshine isle, <http://www.germany.travel/en/leisure-and-recreation/germanys-islands/baltic-sea-islands/fehmar-island.html> (11.10.2016.)

Europe i Sjevernog mora, a ime je dobilo po mokrom obalnom tlu odnosno naplavnim blatnim površinama. Vlade Njemačke, Nizozemske i Danske su dugi niz godina radili na zaštiti ovog mora i 2009. godine, nizozemski i njemački dio Waddenskog mora je upisan na UNESCO-v popis mjesta svjetske baštine kao najveći sustav neprekinutih pjeskovitih plićaka na svijetu koje se smatra izuzetno važnim područjem za seobu ptica selica. *Frizijski otoci*, zvani još i *Waddenski otoci* jer se nalaze u Waddenskom moru, su arhipelag otoka koji se nižu uz obale Danske, Njemačke i Nizozemske. Oluje i poplave su kroz povijest oblikovali ovaj dugi lanac otoka, koji od kopna dijeli uski pojas plićaka i blata.

Njemačke otoke u Sjevernom moru možemo podijeliti na:

- Sjeverni Frizijski otoci
- Istočne Frizijski otoci

U prvu skupinu ubrajamo sjeverne Frizijske otoke, koji su podijeljeni između Njemačke i Danske. Najvažniji otoci ove skupine su: *Sylt*, *Amrum*, *Pellworm*, *Föhr* i *Helligoland*. Otok *Sylt* je površinski 4. otok po veličini u Njemačkoj, ujedno i najveći otok Njemačke u Sjevernom moru. Udaljen 10-ak kilometara od obale, na otoku boravi oko 21 000 stanovnika. Najveće mjesto na otoku je *Westerland*, sa nešto više od 9000 stanovnika. Prosječna godišnja temperatura na otoku je 8.5 °C, dok je klima pod utjecajem Golske struje malo blaža i toplija nego na obližnjim obalama Njemačke. Sa svojih 40-ak kilometara pješčanih plaža na zapadu i uređenim lječilišnim mjestima poput *Westerlanda* i *Wenningstedta* na istoku, ovaj otok neki nazivaju i kraljicom Sjevernog mora.⁴⁶ Otok je sa kopnom spojen 11 kilometara dugim mostom, koji je sagrađen 1927. godine, što ga čini izuzetno dostupnim za raznorazne izlete i noćne provode. *Sylt* je poznat po bogatom i zabavnom noćnom životu ali i kao mjesto gdje se može kvalitetno pojesti i popiti, što govore i brojni restorani sa najvećim priznanjima u svom poslu. Na otoku se također svake godine održava i svjetsko prvenstvo u jedrenju, dok se amateri okušavaju na drugim sportovima poput surfanja i plivanja uz prekrasnu i slikovitu obalu otoka. Otok *Amrum* je još jedan u nizu otoka ove skupine, 10. njemački otok po površini, smješten je južno od otoka *Sylta* i zapadno od otoka *Föhra*, u samom srcu nacionalnog parka. Kao i drugi otoci ove skupine, dio je *Schleswig-Holstein* regije i ima oko 2300 stanovnika. Na zapadnoj strani otoka su plaže koje se protežu duž cijele obale otoka, na istočnoj obali otoka su blatnjave ravnice i pješčane dine karakteristične za Waddensko more u

⁴⁶ The island of Sylt – Queen of the North Sea, <http://www.germany.travel/en/leisure-and-recreation/germanys-islands/north-sea-islands/sylt-island.html> (11.10.2016.)

kojem se nalazi. Krajolik je zbog tih reljefnih obilježja utočište i oaza za veliki broj ptica, ali i utočište za sisavce poput sivog tuljana i morskog praseta. Vegetacija otoka se uglavnom sastoji od vrijesa i grmlja, no zbog velikog broja ugroženih vrsta, na otoku su osnovana čak 2 prirodna rezervata. Najveće naselje na otoku je selo Nebel, koje se nalazi u blizini istočne obale otoka. Na otoku se nalazi i najveći svjetionik na obali Sjevernog mora, sa svoja 63 metra visine, turistima pruža prekrasan pogled i izvrsnu priliku za promatranje razigranog životinjskog svijeta. *Föhr* je drugi po veličini njemački otok u Sjevernom moru i popularna turistička destinacija. Klima je oceanska sa umjerenim zimama i relativno hladnim ljetima. Zaštićen od oluja Sjevernog mora susjednim otocima Syltom i Amrumom, vegetacija na otoku je nešto bujnija nego na drugim otocima zbog čega ovaj otok nazivaju i „zelenim otokom“. Na sjeveru se mogu naći močvarni dijelovi, a na jugu otoka pješčani grebeni i pješčana tla koja zauzimaju skoro polovicu otoka. Na tim poljoprivredno uspješnim područjima je smještena većina naselja i sela na otoku. Na otoku živi oko 9000 stanovnika, jedini grad je Wyk, koji je ujedno najstarija njemačka kupališna i odmarališna destinacija u Sjevernom moru. Otok je sa kopnom i obližnjim otocima povezan redovitim brodskim linijama, dok su mjesta na otoku povezana javnim autobusnim prijevozom. *Pellworm* je zadnji od važnijih otoka ove skupine. Nekad je bio dio puno većeg otoka, no zbog velike poplave u 17. stoljeću je dobio svoj današnji izgled. Ovaj mali otočić od 30-ak kilometara kvadratnih danas nastanjuje oko 1200 stanovnika. Iznad prosječni sunčani sati, ruralni okoliš i ljubaznost lokalnog stanovništva, čine ovaj otok pravom malom oazom mira. Jedna od najvećih hibridnih elektrana obnovljive energije u Europi, koja iskorištava energiju vjetra i sunca, se može pronaći na ovom malom otoku. Heligoland je mali otočni arhipelag u sjeveroistočnom kutu Sjevernog mora. Jedan od rijetkih njemačkih otoka koji nije u neposrednoj blizini kopnu, udaljen je 50-ak kilometara od kopna, ovaj otok je u prošlosti pripadao Dancima pa zatim Englezima. Sastoji se od 2 otoka od kojih je glavni otok na zapadu, a manji otok *Düne* na istoku. *Düne* nije naseljen, te sa na njemu nalazi zračna luka koja uz redovite brodske linije, povezuje ove otoke s kopnom. Iako geografski ne pripadaju u skupinu sjevernih Frizijskih otoka, zbog kulturoloških sličnosti i značajki mogu se svrstati u Frizijske otoke. U skupinu sjevernih Frizijskih otoka spada i jedna otočna skupina pod nazivom Halligen. Redovite poplave su oblikovale ove male otoke kroz povijest i dale im današnji izgled. Ovu otočnu skupinu čini 10 malih otoka koji su slabo naseljeni. Relativno su blizu jedan drugome, razdvojeni uskim malim kanalima, nalaze se u samom srcu nacionalnog parka. U drugu skupinu njemačkih otoka u Sjevernom moru spadaju istočni Frizijski otoci.

U istočne Frizijske otoke spadaju: *Borkum, Juist, Norderney, Baltrum, Langeoog, Spiekeroog, Wangerooge, Mellum, Memmert, Kachelotplate i Lütje Hörn*. Otoci se rasprostiru kroz 90-ak kilometara od zapada do istoka, udaljeni nekoliko kilometara od obale. Između otoka i obale se nalaze prepoznatljive blatnjave ravnice koje čine Waddensko more. U prošlosti su se otoci mijenjali, spajali i odvajali pod utjecajem oluja, morskih struja, plima i oseka, danas se posvećuje sve veća pažnja očuvanju otoka kako se takve stvari ne bi ponavljale u budućnosti. Najveći otok ove skupine je Borkum, nakon kojeg slijede Juist i Norderney. Borkum je najzapadnije od svih otoka ove skupine, prema zadnjem popisu stanovništva iz 2014. godine imao je nešto više od 5000 stanovnika. Jedini grad na otoku je istoimeni grad Borkum. Na otoku je djelomično dopušten prijevoz automobilima, sa zonama gdje je cestovni promet strogo zabranjen zbog zaštite prirode i okoliša samog otoka. Otok je formiran u 19. stoljeću gdje su se dva, prije odvojena otoka, spojila i dala mu današnji izgled. Kao i na drugim njemačkim otocima u Waddenskom moru odnosno Sjevernom moru, pješčane plaže su razbacane duž cijele obale otoka. Relativno nedotaknuta priroda otoka i bogatstvo flore i faune, privlačna je turistima koji svake godine posjećuju ovaj otok. Otok Juist je otok dužine 17 kilometara i samo nekoliko stotina metara širine. Duž cijele sjeverne obale otoka pružaju se pješčane plaže, također se mogu naći i zaštićena blatnjava polja. Stanovnici ovog otoka teže i promiču održivost prirode i krajolika samog otoka, zbog toga na otoku nije dopušten automobilski prijevoz. Najpopularniji i najprepoznatljiviji otok ove skupine Frizijskih otoka je Norderney, koji je ujedno i najpristupačniji. Drugi po veličini otok ove skupine, pod dinamičnim promjenama plime, dom je velikom broju životinjskih i biljnih vrsta. Čak 85% otoka pripada nacionalnom parku. Na otoku živi nešto malo manje od 6000 stanovnika, od kojih većina živi u najvećem, istoimenom gradu Norderneyu. Kao i na drugim otocima u Waddenskom moru, promet je strogo reguliran zbog zaštite i očuvanja prirode. Na otoku se pružaju raznorazne vrste lječilišnog i odmarališnog turizma, kao i zabavni sportski sadržaji poput jedrenja, surfanja i biciklizma.

5. TURISTIČKA PONUDA NA OTOCIMA

U ovom poglavlju će se govoriti o turističkoj ponudi na hrvatskim i njemačkim otocima. Navesti će se osnovne klimatske karakteristike te specifične vrste turizma koje se razvijaju na hrvatskim odnosno njemačkim otocima. Uz to, navesti će se i konkretni primjeri lokaliteta, proizvoda i sadržaja od većeg značaja za turističku ponudu Hrvatske odnosno Njemačke. Otočne destinacije diljem svijeta bilježe sve veću cirkulaciju turista na svojim područjima, te iz godine u godinu igraju sve veću ulogu u turizmu. Nadalje, u ovom poglavlju navesti će se prednosti hrvatskih odnosno njemačkih otoka, te elementi turističke ponude koji se nude u otočnim destinacijama jedne i druge države.

5.1. Turistička ponuda na hrvatskim otocima

Turizam je danas vodeća gospodarska grana većine hrvatskih otoka, razvio ih je u gospodarskom i ekonomskom smislu. Današnja je otočna gospodarska struktura prilično siromašna, prevladava turizam za kojim slijede trgovina, prerada ribe i vinarstvo, dok je poljoprivreda najvećim dijelom zapuštena. Blaga sredozemna klima koja omogućuje više od 2600 sunčanih sati godišnje, svrstava hrvatsku obalu među najsunčanije europske obale i čini hrvatske otoke privlačnima za turiste. Neki hrvatski otoci imaju potencijal postati oaze nedirnute prirode i rijetkih staništa različitih biljnih i životinjskih vrsta, naročito zbog činjenice da je takvih lokaliteta u Europi i svijetu sve manje. Otoci poput Mljeta, Kornata i Brijuna su već zaštićeni i proglašeni nacionalnim parkovima, a Lastovsko otočje i Telašćica na Dugom otoku parkovima prirode. Na otoke dolaze pretežno nešto mlađi ljudi u odnosu na obalne destinacije, kojima su glavni motivi dolaska i boravka rekreacija i različite sportske aktivnosti. Prema zadnjem istraživanju najbolje ocijenjeni elementi hrvatske ponude su ljepota prirode i krajolika, ljubaznost osoblja u smještajnom objektu, vrijednost za novac smještaja i gastronomska ponuda.⁴⁷ Gastronomskoj ponudi se posljednjih godina pridaje sve veća pozornost s ciljem obogaćivanja turističke ponude i privlačenja većeg broja turista. Paški sir, dalmatinski pršut i maslinovo ulje samo su neki od proizvoda koji obogaćuju hrvatsku gastronomsku odnosno turističku ponudu. Dalmatinska vina poznata su još od antičkog doba, svaki otok ima svoja vina i vinare, koja se rade od autohtonih sorti grožđa. Bolski plavac i Opolo sa otoka Brača, Ladesta i Augusta insula s otoka Lastova, Pošip i Plavac s otoka Korčule te hrvatski otok s najviše sorti grožđa Hvar, nudi vina Faros, Ivan Dolac, Zlatni

⁴⁷ Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj TOMAS 2014, Institut za turizam, Zagreb, 2015, p. 5.

Plavac, Pelegrin, Parč i mnoga druga vina. U Hrvatskoj je ljubaznost odnosno usluga osoblja u smještajnom objektu dobro i visoko ocijenjena, što puno znači u današnje vrijeme kada je turistička ponuda sve veća i kada se potrebno istaknuti odnosno diferencirati od ostatka tržišta. Ugostiteljska turistička ponuda hrvatske razlikuje se od otoka do otoka. Na sjevernodalmatinskim i kvarnerskim otocima iznadprosječno su zastupljeni kampovi te sobe i apartmani za iznajmljivanje. Većina osnovnih smještajnih kapaciteta na hrvatskim otocima su hoteli i turistička naselja srednje kategorije, koja se u pravilu ne griju pa mogu raditi samo ljeti. Postojeća struktura smještajnih kapaciteta u velikoj mjeri pridonosi izrazito sezonskom karakteru hrvatskog otočnog turizma. Na slabo prometno povezanim i prostorno raštrkanim otocima, turizam se svodi na ponudu tzv. privatnog sektora. Dobar primjer su zadarski otoci, gdje turističku ponudu u pravilu čine komplementarni kapaciteti. Stanovi i kuće za odmor sve se više iznajmljuju gostima, iako primarno nisu namijenjeni takvoj vrsti korištenja i ne ulaze izravno u turističku ponudu destinacije. Ljepota prirode i krajolika, maritimne karakteristike naših otoka, razvedenost obale te čistoća i toplina mora, uvjetuju razvoju nautičkog turizma Hrvatske. Otočni prostor Hrvatske je u zadnjih nekoliko godina doživio dinamičan razvitak nautičke ponude. Prema istraživanjima iz 2014. godine na morskoj obali hrvatske je 112 luka nautičkog turizma, i to 72 marine i 40 ostalih luka nautičkog turizma od kojih je oko 40% na otocima.⁴⁸ Na ljestvici stupnja zadovoljstva turista, među posljednje rangiranim elementima turističke ponude u Hrvatskoj su: ponuda kulture, zabave i sporta te lokalni prijevoz.⁴⁹ Sportsko- rekreativni sadržaji su bitna sastavnica ukupne turističke ponude naših otoka, zbog sve većeg broja turista kojima više nije dovoljno sunce i more, već i nekakva vrsta aktivnog odmora. Na velikoj većini hrvatskih otoka nema gotovo nikakvih sportsko- rekreacijskih sadržaja. Na onima na kojima postoje objekti takvog tipa, prevladavaju igrališta za tenis, mini golf, odbojku, staze za vožnju bicikla te raznorazni centri za obuku jedrenja i ronjenja. Hrvatski otoci imaju veliku perspektivu i mogućnosti za razvoj zdravstvenog turizma kao specifične vrste turizma, zbog klimatskih obilježja i čistog okoliša. Neka od otočnih lječilišnih mjesta u Hrvatskoj su specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju u Veloj Luci na otoku Korčuli i lječilište za bolesni dišnih organa i kože u Velom Lošinju na otoku Lošinju.

⁴⁸ NAUTIČKI TURIZAM Kapaciteti i poslovanje luka nautičkog turizma, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/04-03-04_01_2014.htm (11.10.2016.)

⁴⁹ Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj TOMAS 2014, Institut za turizam, Zagreb, 2015, p. 5.

5.2. Turistička ponuda na njemačkim otocima

Njemački otoci se dijele na one u Baltičkom moru i na one u Sjevernom moru. Klimatski uvjeti otoka u Baltičkom moru nešto su blaži i manji ekstremniji od uvjeta u Sjevernom moru. Otoci u Baltičkom moru pod utjecajem su oceanske klime sa hladnim ali ne prehladnim zimama i toplim ali ne vrućim ljetima. Prosječna zimska temperatura je negdje oko 2 do 5 °C, a ljetna oko 17°C, uz male razlike u temperaturama od otoka do otoka. Sjeverno more je pod utjecajem tople Golfske struje, što ga čini toplijim od Baltičkog mora. Sjeverno more ima sličnu klimu kao Baltičko more, s većim udarima vjetra i učestalijim olujama. Njemačka je jedna od najsigurnijih turističkih destinacija na svijetu, a ne zaostaje puno ni broju ostvarenih noćenja. Veliki broj Njemaca, njih negdje oko 30%, provodi svoj odmor upravo u Njemačkoj. Njemački otoci privlače turiste svojom očuvanom i zaštićenom prirodom i okolišem, kao i bogatim zabavnim i kulturnim sadržajima koji se mogu naći na nešto malo većim otocima. Otoci Baltičkog mora, sjeverni i istočni Frizijski otoci su među najposjećenijim turističkim regijama Njemačke. Frizijski otoci nalaze se u dijelu Waddenskog mora, koje je danas pod zaštitom UNESCO-a kao najveći sustav neprekinutih pjeskovitih plićaka na svijetu. Uz to, ovo područje je pticama najbogatija regija u Europi i jedno od najvažnijih mjesta za seobu ptica selica. Njemačka na ovom području ima čak 2 nacionalna parka. Zbog raznovrsnosti i velikog broja ptica koje prolaze kroz ovo područje, njemački otoci u svojoj turističkoj ponudi nude promatranje ptica kao specifični oblik turizma, koji u današnje vrijeme dobiva sve veći značaj. Karakteristične naplavne blatne pličine i svježiji zrak ovog područja, iskorištavaju se u svrhe zdravstvenog turizma. Na otoku Nordeneyu se nalazi i najveći talaso centar u Njemačkoj. Talasoterapija ili liječenje morem je terapija u kojoj se primjenjuju terapijsko djelovanje mora i primorja, odnosno fizički i kemijski čimbenici mora.⁵⁰ Ogroman kompleks nudi veliki broj sauna, morskih bazena i wellness tretmane. Sezonalnost njemačkih otoka nije toliko izražena zbog mogućnosti uživanja i korištenja sadržaja na otocima tijekom cijele godine. Veliki broj njemačkih otoka je pod nekakvom vrstom zaštite, teži se održivom turizmu i očuvanju prirode zbog čega je na većini otoka zabranjen automobilski i cestovni promet. Na takvim otocima, izgrađene su biciklističke staze i rute, koje na taj način omogućavaju razgledavanje otoka i njegovih zanimljivosti. Zabavni i sportski sadržaji se također mogu naći u turističkoj ponudi njemačkih otoka. Zbog povoljnih klimatskih uvjeta, prvenstveno brojnih i dugih pješčanih plaža kao i povoljnim vjetrom, surfanje i jedrenje mogu

⁵⁰ **Talasoterapija**, <http://www.centarzdavlja.hr/zdrav-zivot/zdravlje-opcenito/talasoterapija/> (11.10.2016.)

se pronaći u turističkoj ponudi većine njemačkih otoka. Primjerice, na otoku Syltu se svake godine održava svjetsko prvenstvo u surfanju. Na istom otoku se nalaze i neki od najpopularnijih klubova i barova, gdje se nerijetko skupljaju poznate ličnosti Njemačke ali i drugih zemalja. Na Syltu ali i na drugim njemačkim otocima, turisti mogu uživati u gastronomskim i kulinarskim specijalitetima luksuznih restorana s jedne strane, ali i jednostavnosti standardnih, malih obiteljskih ugostiteljskih objekata. Nemogućnost stjecanja privatnog vlasništva i zabrana privatnog poduzetništva na otoku Rügenu, savršeni su primjer zaštite od nekontrolirane izgradnje hotela i apartmana.⁵¹ Ovaj najveći njemački otok unatoč tome, postaje jedno od najpopularnijih ljetovališnih odredišta u Baltičkom moru. No ono što ovaj i još niz njemačkih otoka čini posebnima je upravo ta neiskvarena i nedotaknuta priroda, zbog čega su mnogi dijelovi otoka proglašeni parkovima prirode, a neki i nacionalnim parkovima.

⁵¹ **Rügen- najveći njemački otok**, http://www.libricon.hr/R%C3%BCgen-%E2%80%93-najve%C4%87i-njema%C4%8Dki-otok_n8.aspx (11.10.2016.)

6. POZITIVNI I NEGATIVNI UTJECAJ TURIZMA NA OTOKE

Razvoj turizma na nekom području, donosi pozitivne i negativne posljedice za destinaciju. U neakve pozitivne posljedice spadaju veliki prihodi, rast standarda življenja i razvoj područja. Razvoj turizma na otocima je bio sporiji od onoga na obali, zbog njihove prometne izoliranosti i ovisnosti o pomorskom prijevozu. Izoliranost otoka nije nužno loša stvar, te može biti dobar temelj za razvoj turizma. Ta izoliranost otoke čini privlačnijima i egzotičnijima, kao takvi služe kao utočišta turista koji biježe od svakodnevice u potrazi za odmorom i relaksacijom. Negativni utjecaji turizma su degradacija okoliša, gubitak prirodnih nastambi životinjskog svijeta, povećanje izbacivanja onečišćene vode u more odnosno onečišćavanje mora. Zbog prirode otoka, problemi komunalne infrastrukture su izraženiji nego na kopnu te rezultiraju odlaganjem otpada u destinaciji, nestašicom vode i sličnim problemima. Utjecaji turizma se mogu podijeliti na ekološke, ekonomske i socio-kulturološke utjecaje. Ekologija je znanost koja se bavi izučavanjem kako okoliš djeluje na živi svijet i kako taj živi svijet mijenja okoliš.⁵² Pozitivni ekološki utjecaji turizma, kao što su utjecaj turizma na zaštitu okoliša i veću svijest lokalne zajednice i turista za potrebu zaštite takvih područja, spadaju među najvažnije pozitivne utjecaje turizma. Sve veći broj turista postaje ekološki osvješteno i traži destinacije s netaknutom odnosno nezagađenom prirodom. Njemačka je prepoznala važnost očuvanja prirodnog okoliša svojih otoka i veliki dio njih, čak 70% je pod nekakvom vrstom zaštite. Primjer ekoloških utjecaja turizma u Hrvatskoj su kornatski otoci, koji svake godine bilježe sve veći broj turista i prihoda, koji se ulažu u zaštitu cjelokupnog područja. Uz određena, stroga pravila ponašanja, posjetiteljima je dopušteno pješaćenje, promatranje biljnog i životinjskog svijeta, kupanje i ronjenje. Ovaj otočni arhipelag je proglašen nacionalnim parkom pa se određene mjere zaštite podrazumijevaju i zakonski su određene, no slična pravila bi se trebala upotrijebiti i na drugim hrvatskim otocima, kako bi se očuvala njihova ekološka raznolikost i održivost. Pozitivni socio-kulturološki utjecaji turizma se ogledaju u promoviranju povijesti i kulture destinacije, kao i kulturne razmjene turista i domicilnog stanovništva. Neki od pozitivnih ekonomskih utjecaja turizma na otoke su povećanje dohotka i standarda života u destinaciji, poboljšanje lokalne ekonomije i uključivanje lokalnog stanovništva u turističke aktivnosti. Prihodi od turizma njemačkih otoka se u najvećoj mjeri ulažu u dodatni razvoj njihovog turizma, na prvom mjestu očuvanju okoliša pa zatim edukaciji turističkih kadrova i njihovoj prometnoj povezanosti odnosno dostupnosti. Kod hrvatskih otoka priljevi od turizma se većini slučajeva

⁵² BILEN, M., **Turizam i okoliš**, Mikrorad, Zagreb, 2008., p. 22.

ulažu u izgradnju infrastrukture i smještajnih kapaciteta, dok se dio dobivenih i zarađenih sredstava uopće ne ulaže u otoke. Negativnih utjecaja turizma ima puno i ovisi o broju turista, vremenu posjete destinacije odnosno karakteru turizma, radi li se o sezonskom ili cjelogodišnjem turizmu, i slično. Ekološki problemi najčešći su i jedan od najvećih problema koji dolaze s razvojem turizma na otocima. Kako se do većine otoka može doći samo vodenim putem, kruzeri i druga sredstva vodenog prijevoza, nerijetko su uzrok ekoloških problema zbog izbacivanja otpada i sadržaja drugih ekosustava opasnog, invazivnog karaktera. Izgradnja smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekata, vrlo često ima negativan utjecaj na floru i faunu područja. Primjerice, na najvećem njemačkom otoku Rügen, zabranjeno je privatno poduzetništvo i stjecanje privatnog vlasništva u cilju zaštite okoliša odnosno nekontrolirane izgradnje turističke infrastrukture. Velika koncentracija ljudi na malom području tijekom jednog vremenskog perioda, odnosno tijekom turističke sezone također predstavlja problem. Hrvatski otok Krk primjerice broji nešto manje od 20 tisuća stanovnika, dok tijekom turističke sezone na otoku boravi više od 120 tisuća ljudi, što naravno dovodi do prenapučenosti prostora i destinacije i buke. Zbog oskudnosti prostora, na otocima vrlo često nema mjesta za adekvatno zbrinjavanje otpada. Tijekom sezone dolazi do akumulacije velikih količina otpada i problema s njegovim odvozom. Također se javljaju i problemi s kanalizacijom i opskrbom vode, što može dovesti do ograničavanja ukupnog razvoja otočne zajednice. Neki od ekonomskih problema koje donosi razvoj turizma su sezonsko zapošljavanje, visoki troškovi ulaganja u infrastrukturu i ovisnost o turizmu kao glavnoj gospodarskoj grani. Hrvatska svoj turizam bazira na ljetnom i kupališnom turizmu, zbog čega je izražen sezonski karakter i zbog kojeg se javlja potreba za sezonskim zapošljavanjem. Turizam na njemačkim otocima nema toliko izražen sezonski karakter zbog mogućnosti korištenja sadržaja tijekom cijele godine. Upravo zbog toga nema ni potrebe za sezonskim zapošljavanjem na njemačkim otocima. Razvoj turizma uvjetuje ulaganja u smještajnu i prometnu infrastrukturu, a troškovi takvih ulaganja i pothvata su visoki. Njemačko gospodarstvo i ekonomija je među najrazvijenijima na svijetu, raspolažu puno većim resursima i kapitalom nego Hrvatska. Sukladno tome, ulažu puno veća sredstva u razvoj otoka od Hrvatske, oslobađaju ih poreza ili ga bitno smanjuju kako bi mogli više ulagati u turističku ponudu. Veliki problem u današnje vrijeme predstavlja i sve veća ovisnost hrvatskih otoka o turizmu. Neke otočne zajednice u Hrvatskoj još ulažu u poljoprivredu i ribarstvo, gospodarske grane koje su prije bile glavni elementi razvoja otoka. No takvih je otoka danas sve manje u Hrvatskoj, većina se okreće turizmu i zanemaruje ostale djelatnosti koje su igrale veliku ulogu u prošlosti. Njemački otok Pellworm primjerice, ima najveću

hibridnu elektranu i postrojenje za obnovu energije vjetra i sunca u Europi. Otok proizvodi duplo veću količinu energije nego što mu je potrebna. Obnovljivi izvori energije su ključni u iskorištavanju klimatskih uvjeta, te će u budućnosti igrati veliku ulogu.⁵³ Negativne utjecaje turizma iznimno je važno spriječiti ili bar ublažiti, pomnim razvoja turizma i ulaganjem u njegovu ekološku održivost. Njemačka je u tom pogledu puno naprednija od Hrvatske, ulažu puno više u nove tehnološke procese i objekte te podižu svijest lokalne zajednice od potrebi za održivim razvojem. Unatoč ljepoti obale i otoka, hrvatski otoci su demografski snažno opustošeni. Ljudi sa otoka sele na obalu i velike gradove zbog izrazito sezonskog razvoja turizma u Hrvatskoj, ali i zbog boljeg standarda života na obali. Hrvatski otoci imaju veliki potencijal u razvoju ekoturizma, kulturnog turizma, zdravstveno- rekreativnog turizma ali i brojnih drugih specifičnih oblika turizma. Ono što je Njemačka prepoznala i kvalitetno implementirala na svojim otocima, a hrvatskim otocima nedostaje, je sustavna zaštita i prezentacija povijesne i prirodne baštine.

⁵³ Hintereder, P.: **Tatsachen über Deutschland**, Societäts- Verlag, Frankfurt am Main, p. 100. „Um das Klima zu retten, sind erneuerbare Energien unverzichtbar. Im Energiemix der Zukunft spielen sie eine wichtige Rolle“

7. ZAKLJUČAK

Kao što je već prethodno definirano, turizam je kompleksan skup odnosa i pojava koji ima važan doprinos u gospodarskom razvoju određenih zemalja. Iz uvodnih poglavlja pružio se detaljniji uvid u opširnost i kompleksnost tog fenomena. Potom su se objašnjenja turizma i određene turističke ponude fokusirala na dvije države, odnosno na njihove otoke: Hrvatska i Njemačka. Na primjeru usporedbe Hrvatske i Njemačke, kao i njihovih otoka, može se istaknuti nekoliko činjenica. Hrvatska, iako površinski, po gospodarskom razvitku i društvenom standardu uvelike zaostaje za Njemačkom, opet ima određene poveznice s njemačkim turizmom. Ukoliko se uzmu u obzir otoci dviju država, može se primjetiti da oni imaju razvijene dosta slične specifične oblike turizma. Neki od povezanih oblika su gastroturizam i kulturni turizam, te se ističu prirodne ljepote koje privlače veliki broj turista. Ono što treba istaknuti je hladno more njemačkih otoka i vrlo pogodne temperature mora hrvatskih otoka. Uz pogodnije klimatske uvjete, razvedeniju obalu i veći broj otoka, može se zaključiti da hrvatski otoci imaju veći potencijal za razvoj turističke ponude te da mogu ostvariti veći doprinos cjelokupnom turizmu na nacionalnoj razini. S druge strane, njemački otoci, unatoč nepovoljnim uvjetima za razvoj kupališnog turizma, ostavlja se potencijal za razvoj drugih oblika u turizmu kao što su wellness turizam, promatranje ptica te sportsko rekreacijski turizam.

Sva djelovanja u sferi turizma za sobom ostavljaju pozitivne i negativne posljedice. Od pozitivnih se mogu istaknuti, u slučaju hrvatskih i njemačkih otoka, određeni ekonomski čimbenici kao što su razvoj otočnih područja, rast ukupnih prihoda od turizma, povećanje (sezonske) zaposlenosti te povećanje životnog standarda. Nažalost, tu su nerijetko prisutni i negativni utjecaji turizma. Neki od njih su onečišćenje okoliša na otocima, gubitak prirodnih nastambi biljnog i životinjskog svijeta i onečišćavanje mora.

Iako se radi o relativno opširnoj temi koja zahtijeva dodatna proučavanja i istraživanja, ovim se radom želi ukazati na važnost otoka i njihove uloge u razvijanju cjelokupne turističke ponude. Otoci sami po sebi, zbog svojih geografskih i klimatskih obilježja, imaju dobar potencijal za turistički razvoj. S druge strane, mora se uzeti u obzir održivost turizma na otocima, te se moraju poduzeti određene mjere kako bi se uvelike smanjili negativni utjecaji turističkog djelovanja i narušavanja biljnog i životinjskog svijeta. Ovisno o našoj osviještenosti i balansiranju između pružanja turističkih usluga i održivosti prirodne baštine, toliko će turističko poslovanje biti uspješno, a negativne posljedice minimizirane.

SAŽETAK

Turizam na hrvatskim i njemačkim otocima

U ovom radu proučava se turistička ponuda hrvatskih i njemačkih otoka. Da bi se dobio dodatan uvid u općenitu važnost turizma, na temelju sekundarnih podataka objašnjena je cjelokupna koncepcija turizma, njegove sastavnice, te turistički motivi uz doticaje turizma u prošlosti. Također, obrađena je i turistička ponuda hrvatskih i njemačkih otoka zajedno sa primjerima tipova turizma koji se provode na navedenim otocima. Potom slijedi isticanje pozitivnih i negativnih utjecaja turizma na navedenim otocima te pružanje prijedloga i ukazivanje na važnost održivosti i očuvanja prirodne i kulturne baštine.

Cilj istraživanja je pružanje detaljnijeg uvida u turističku ponudu hrvatskih i njemačkih otoka, te samim time istaknuti njihovu važnost u cjelokupnoj turističkoj industriji. Osim toga, želi se ukazati na potencijal navedenih otoka za dodatan turistički razvoj sa stavljanjem naglaska na održivost prirodne i kulturne baštine.

Ključne riječi: turizam, turistička ponuda, otoci, Hrvatska, Njemačka

SUMMARY

Tourism on the islands of Croatia and Germany

This paper contains a research about croatian and german islands. In order to obtain an insight into the general importance of tourism, the concept of tourism has been explained using secondary data. Furthermore, in paper is also presented what both croatian and german islands have to offer and what branches of tourism are developed there. Both the negative and the positive impacts of tourism on the islands has also been pointed out. I also gave suggestions on how to maintain the tourist infrastructure and how to secure both natural and cultural heritage.

The goal of this research is to give a detailed insight into the tourism of both croatian and german islands, while highlihgtng their importance to the entire tourist industry of both countries. Furthermore, I have shown the growth potential for tourism on these islands, which is closely linked and unimaginable without maintaining both natural and cultural heritage.

Key words: tourism, tourist offer, islands, Croatia, Germany

ZUSAMMENFASSUNG

Tourismus auf den kroatischen und deutschen Inseln

In dieser Abschlussarbeit untersucht man das touristische Angebot der kroatischen und deutschen Inseln. Um noch einen zusätzlichen Einblick in die allgemeine Wichtigkeit des Tourismus zu bekommen, sind die sekundären Daten durch das gesamte Konzept des Tourismus, seine Komponenten und touristische Motive, die in dem Kontakt mit der Geschichte stehen, erklärt. Ebenfalls sind die touristischen Angebote der kroatischen und deutschen Inseln, sowie die Arten des Tourismus die dort vorhanden sind, gründlich bearbeitet worden. Anschließend steht die Betonung von positiven und negativen Effekten des Tourismus auf die erwähnten Inseln und die Vorschläge und Betonungen auf die Wichtigkeit der nachhaltigen Entwicklung und des Bewahren des Natur- Kulturtourismus.

Das Ziel dieser Erforschung ist es einen gründlichen Einblick in die touristischen Angebote von kroatischen und deutschen Inseln zu machen und damit ihre Wichtigkeit für die gesamte touristischen Industrie zu zeigen. Außerdem möchte man auf die zusätzlichen Potenziale in Bereichen des Tourismus mit der Bewahrung der Natur und des Kulturerbes deuten.

Schlüsselwörter: Tourismus, Touristenangebot, Inseln, Kroatien, Deutschland

11. POPIS LITERATURE

Knjige:

- ANTUNAC, I.: **Turizam, teorijsko- znanstvene rasprave**, Institut za turizam, Zagreb, 2001.
- BILEN, M.: **Turizam i okoliš**, Mikrorad, Zagreb, 2008.
- CHAIX, E.: **Le Tourisme**, Paris, Revue des deux Mondes, 1932.
- DE STAËL, G.: **O Njemačkoj**, Alfa d.d., Zagreb, 2007.
- IVELJA DALMATIN, A., ET ALL.: **Otoci hrvatskog Jadrana**, Laurana, 1996.
- JADREŠIĆ V.: **Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni**, Split, Sveučilište u Splitu, 2001.
- MARKOVIĆ, M.: **Hrvatski otoci na Jadranu**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.
- PIRJEVAC B., KESAR. O.: **Počela turizma**, Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2002.
- ROSANDIĆ, K.: **Hrvatski otoci**, Masmedia d.o.o., Zagreb, 2002.
- **Tatsachen über Deutschland**, Societäts-Verlag, Frankfurt am Main

Internet izvori:

- **Fehmarn- Germany's sunshine isle**, <http://www.germany.travel/en/leisure-and-recreation/germanys-islands/baltic-sea-islands/fehmar-island.html> (11.10.2016.)
- **Jadransko more i otoci**, <http://www.croatia.eu/article.php?lang=1&id=11> (30.05.2016.)
- **Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, Popis 2011**, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html (09.10.2016.)
- **NAUTIČKI TURIZAM Kapaciteti i poslovanje luka nautičkog turizma**, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/04-03-04_01_2014.htm (11.10.2016.)
- **Rügen- najveći njemački otok**, http://www.libricon.hr/R%C3%BCgen-%E2%80%93-najve%C4%87i-njema%C4%8Dki-otok_n8.aspx (11.10.2016.)

- **Statistički ljetopis Republike Hrvatske**, Državni Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.
- **Stavovi i potrošnja inozemnih turista TOMAS'87**, Institut za turizam, Zagreb, 1987
- **Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj TOMAS 2014**, Institut za turizam, Zagreb, 2015.
- **Talasoterapija**, <http://www.centarzdavlja.hr/zdrav-zivot/zdravlje-opcenito/talasoterapija/> (11.10.2016.)
- **The island of Sylt – Queen of the North Sea**, <http://www.germany.travel/en/leisure-and-recreation/germanys-islands/north-sea-islands/sylt-island.html> (11.10.2016.)
- **Turizam: definicija, nastanak, razvoj i podjela**, [http://croatialink.com/wiki/Turizam: definicija, nastanak, razvoj i podjela](http://croatialink.com/wiki/Turizam:_definicija,_nastanak,_razvoj_i_podjela) (01.05.2016.)
- **Usedom- rebalancing body and soul in the great outdoors**, <http://www.germany.travel/en/leisure-and-recreation/germanys-islands/baltic-sea-islands/usedom-island.html> (11.10.2016)

12. POPIS TABLICA

- Tablica 1.: Popis 20 najvećih hrvatskih otoka po površini7
- Tablica 2.: Popis 10 najnaseljenijih hrvatskih otoka8
- Tablica 3.: Popis njemačkih saveznih pokrajina18
- Tablica 4.: Popis najvećih otoka u Njemačkoj19

13. PRILOZI

Životopis

OSOBNJE INFORMACIJE

Tolj Andro

 Franje Tuđmana 15, 23000 Zadar (Hrvatska)

 0989495099

 androtolj@hotmail.com

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

01/10/2012–danas

Prvostupnik kulture i turizma (bacc. turism. cult.)

Preddiplomski studij Kultura i turizam, Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti, Zadar (Hrvatska)

12/10/2009–18/05/2012

Ekonomist

Srednja škola fra Andrije Kačića Miošića
Ul. Zrinsko Frankopanska 21, 21300 Makarska (Hrvatska)
<http://ss-fraandrijekacicamosica-ma.skole.hr/>

RADNO ISKUSTVO

10/06/2016–01/09/2016

Djelatnik u mjenjačnici

Decurion
Ante Starčevića 32, 21300 Makarska (Hrvatska)

Pružanje financijsko-transakcijskih usluga
Pružanje informacija financijskog karaktera

Djelatnost ili sektor Financijske i Osiguravateljske Usluge

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Ostali jezici

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
engleski	C1	C1	C1	C1	C1
njemački	B1	B1	B1	B1	A2

Stupnjevi: A1 i A2: Početnik - B1 i B2: Samostalni korisnik - C1 i C2: Iskusi korisnik
[Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Komunikacijske vještine

timski duh izgrađen kroz brojne radionice i seminare tijekom studija
empatija i snalažljivost u ophođenju s ljudima stečene kroz studij i rad u kulturnim ustanovama

Organizacijske / rukovoditeljske vještine

izražena sposobnost prilagođavanja različitim situacijama i okruženjima
sposobnost samostalnog donošenja odluka tijekom organiziranja kulturnih i zabavnih događaja.

Poslovne vještine

izvrsno poznavanje rada Microsoft Office paketa (Access, Word, Excel, PowerPoint),
izvrsno poznavanje rada Windows OS-a
daktilografske vještine (QWERTZ i QWERTY)/ TypingMaster 60WPM

Digitalna kompetencija

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema
Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Samostalni korisnik	Samostalni korisnik

[Informacijsko-komunikacijske tehnologije - tablica za samoprocjenu](#)